

TAUSTINFO

EESTI TÖÖTLEVA TÖÖSTUSE TOODANGU
KONTSENTREERUMISE TASE

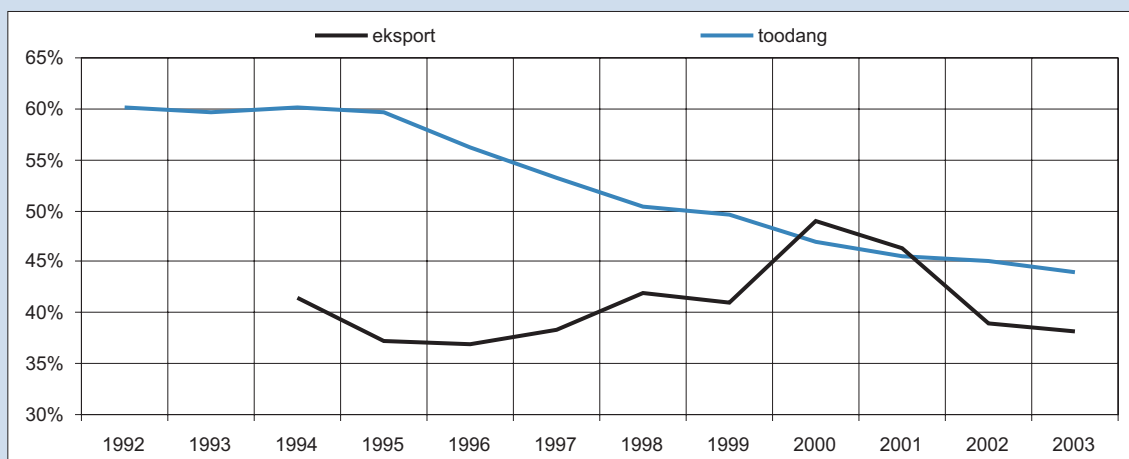
Viimase enam kui kümne aasta jooksul on Euroopa Liidu majanduspoliitika (ühisturu programm, ühine rahapoliitika) oluliselt vähendanud liidusise kauplemise tehingukulusid. Enamiku kaubandusteoriate järgi tähendab tehingukulude kahanemine spetsialiseerumist, mis võimaldab riigil ära kasutada sellest saadavat suhtelist eelist, kuid toob kaasa ka mitmeid riske. Samuti suureneb majanduse haavatavus sektorispetsiifiliste šokkide korral.

Äsjailmunud Euroopa Komisjoni konkurentsiaruandes (Competition Report, 2003)¹ hinnatakse nii Euroopa Liidu kui ka Kesk- ja Ida-Euroopa (KIE) riikide tööstuse toodangu kontsentratsioonitaset. Selleks võetakse teatud arv tööstusharusid (nt 1; 3; 5 jne) ning leitakse nende toodangu osakaal kogu tööstuse vastavast

näitajast. Ühtset kontsentratsiooni suurenemise või vähenemise trendi alates 1990. aastast ELi liikmesriikides ei ole. Kõige kõrgem on tööstustoodangu kontsentratsioonitase Iirimaa, kus kolm suurimat haru andsid 2001. aastal 76% kogu tööstustoodangust. Iiri-maale järgneb Soome 55%ga.

Kesk- ja Ida-Euroopa riikides ulatub tööstustoodangu kontsentratsioon haruti 50–60%ni, olles suurem kui enamikus ELi liikmesriikides, kus sama näitaja on 40–50%. 1990. aastail suurenes see näitaja enamikus KIE riikides oluliselt. Kontsentratsiooni näitaja vähenes üksnes Eestis.

Eestis andsid 1992. aastal suurima osa tööstustoodangust toiduainetööstus (37%), tekstiilitööstus

Joonis 1a. Töötleva tööstuse toodangu kontsentratsiooni muutumine aastail 1992–2003 (kolme oluliseima haru järgi)

Andmed: Eesti Statistikaamet; <http://www.esa.ee>

(14%) ja keemiatööstus (9%). Hiljem on pidevalt suurenenud puidutöötlemise ja puidutoodete valmistamise (2001. aastal – 14%), metallitööstuse ja metal-

litoodete valmistamise (8%) ning mööblitootmise osakaal, kusjuures summaarne kontsentratsiooni tase on pidevalt langenud (vt joonis 1a).

¹ http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/priceandcostcompetitiveness_en.htm

Tööstusharude toodangu ekspordis on kontsentratsioonitase olnud madalam ja püsivam, kuid kolm juhtivat haru on pidevalt muutunud. 1994. aastal olid suurimad eksportijad samuti toiduainetööstus (22%), riietusesemete tootmine (11%) ja keemiatööstus (9%). Praeguseks on puidutoodete ekspordi osatähtsus suurenenud 15%ni ning toiduainete ja jookide väljaveo osatähtsus vähenenud 8%ni. 2000. aastast suurenes hüppeliselt raadio-, tele- ja sideseadmete

eksport ning omandas puidutoodete ekspordiga võrdse osatähtsuse. Selles oli oluline roll Elcoteqi kontserni tehase rajamisel Tallinna.

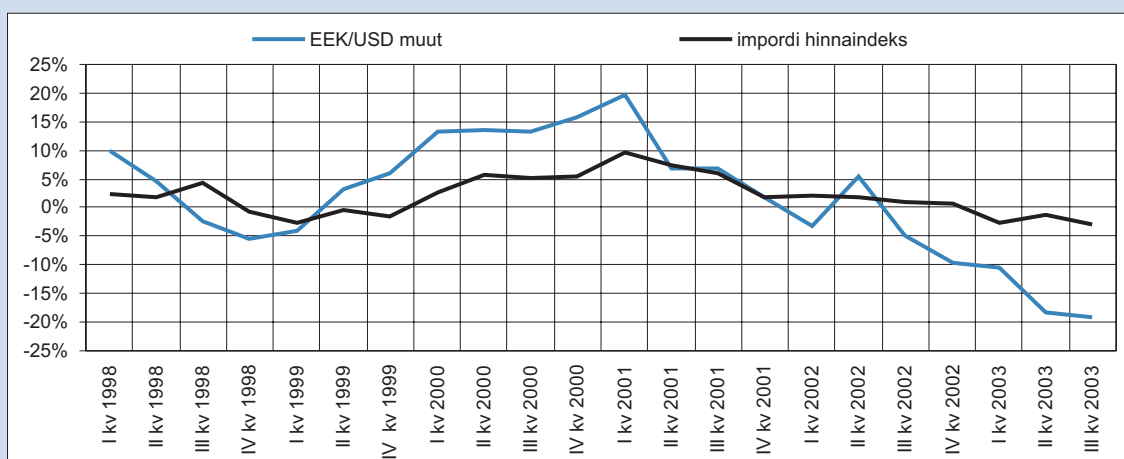
Eelnevast järeldub, et Eesti töötlevas tööstuses puuduvad domineerivad tööstusharud ja võimalike sektorispetsiifiliste šokkide mõju on seetõttu väiksem kui teistes KIE riikides ja ELi praegustes liikmesriikides.

MIKS DOLLARI JÄTKUV ODAVNEMINE EI OLE PARANDANUD EESTI KAUBANDUSBILANSI SALDOT?

Alates 2002. a esimesest poolest on Ameerika dollari hinda iseloomustanud langustrend ja seetõttu on jätkuvalt päevakorras ka küsimus selle mõjust Eesti väliskaubandusele. Teoreetilise ja empiirilise kirjanduse järgi seisneb selle mõju esimene etapp vahetuskursi odavnemisest tulenevas kaupade ja teenuste hindade muutumises nende ümberarvutamisel rahvusvääringsusse. See efekt on automaatne ja avaldub kohe¹.

Seoses dollari odavnemisega euro suhtes peaks loogiliselt võttes dollarite eest ostetavate kaupade hind Eesti kroonides alanema. Kaudselt kinnitab sellise seose olemasolu ka dollari kursi ja imporditavate kaupade hinnaindeksi dünaamika teatav sarnasus (vt joonis 2a)².

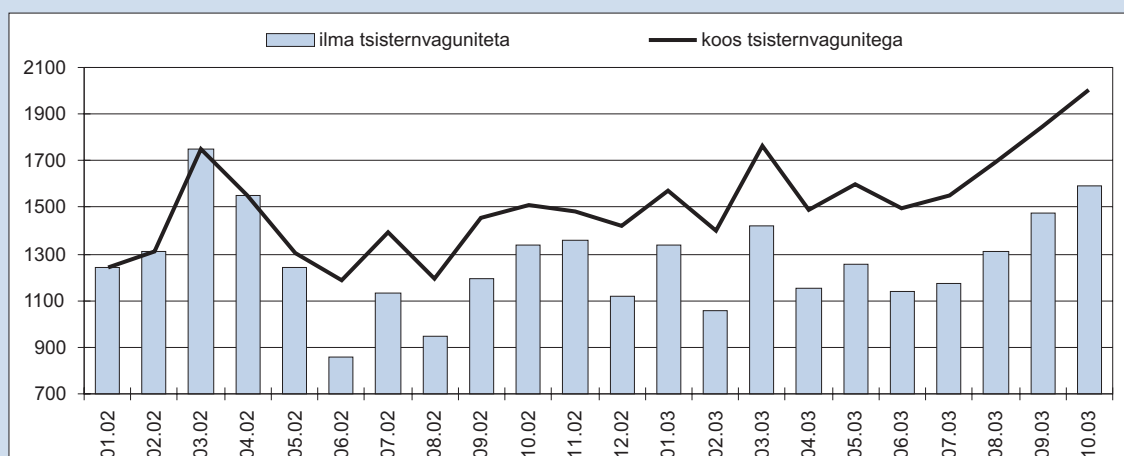
Dollarite eest ostetavate kaupade hinna langus peaks omakorda vähendama väliskaubandusbilansi puudu-

Joonis 2a. Dollari kursi ja sisseveetud kaupade hinnaindeksi dünaamika aastail 1998–2003

¹ Vt nt Rahapoliitiline Ülevaade, september 2002. Eesti Pank, Tallinn.

² Kaupade hinnaindeks on leitud SKP tarbimise poole andmete alusel

Joonis 3a. Dollarite eest ostetud kaupade sissevedu koos tsisternvagunitega ja ilma nendeta ajavahemikul jaanuar–oktoober 2003 (mln kr)

jääki. Ometi on kaubavahetuse puudujääk viimase kahe aasta jooksul hoopis suurenenud ning vastuootusi ei ole vähenenud ka dollarite eest sisseveetavate kaupade osatähtsus (nende odavnemine pida- nuks vähendama ka nende osakaalu). Kui 2002. aastal alanes dollareis arveldatud kaupade osatähtsus normaalimpordis 2001. a 21%lt ca 20%ni, siis 2003. a kevadel järgnes uus tõus. Miks?

Põhjuseks on olnud dollarite eest ostetud transpordivahendite sisseveo suurenemine, mis kajastab järjest hoogu koguvat rendiäri tsisternvagunitega (vt joonis

3a). Tsisterniäri atraktiivsus ei tulene dollari soodsast kursist, seda enam, et eeldatavasti laekub raha tehingute eest samuti dollareis. Vaguneid oleks imporditud ka siis, kui dollari kurss poleks kukkunud. Eesti kaubavahetuse puudujääk kujunenuks sel juhul ligikaudsel hinnangul lihtsalt 0,5 protsendipunkti ulatuses SKP suhtes suuremaks.

Kokkuvõttes tuleb taas tõdeda, et dollari odavnemise positiivne mõju Eesti maksebilansile on küll olemas, kuid seda ei ole muude, võimsamate protsesside tõttu võimalik eristada.